
I JOHDANTO

Minna Piispa ja Markku Heiskanen

1 Tausta

Vuonna 1997 tehdyn kyselyn (Heiskanen & Piispa 1998) tuloksille on useassa yhteydessä kaivattu päivitystä. Edellisestä tutkimuksesta kuluneen kahdeksan vuoden aikana on naisiin kohdistuvasta väkivallasta keskusteltu paljon ja väkivallan vähentämiseksi tehty erilaisia toimenpiteitä.

Vuonna 1997 tehty ensimmäinen miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa selvittänyt tutkimus nähtiin tärkeäksi, koska Suomessa ei tuolloin ollut riittävästi tietoa naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä ja seurauksista. Tutkimus toimi tärkeänä keskustelun herättäjänä ja nosti naisiin kohdistuvan väkivallan esiin sosiaalisena ongelmana. (Pehkonen 2003.) Pelkästään naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyys osoittaa asian merkityksen sosiaalisena ongelmana, jonka säännöllistä seurantaan tarvitaan.

Naisiin kohdistuva väkivalta nousi laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun 1990-luvulla. Keskustelun lisäksi aiheen tiimoilta käynnistyi lukuisia väkivallan eri osapuolille suunnattuja palveluja (mm. Lyömätön Linja 1993, Raiskauskriisikeskus Tukinainen 1994). Vuosina 1998–2002 Stakesissa toimi Naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyhanke, jonka tehtävä oli välittää tietoa, järjestää koulutusta väkivaltatyötä tekeville ja kehittää tukipalveluja väkivallan kohteeksi joutuneille.

1990-luvulla tehtiin lainsäädäntöön muutoksia, joiden avulla pyrittiin vaikuttamaan myös naisiin kohdistuvaan väkivaltaan (mm. raiskaus avioliitossa kriminalisoitiin 1994, yksityisellä paikalla tehty pahoinpitely määritettiin virallisen syytteen alaiseksi 1995, laki lähestymiskiellosta säädettiin 1999 ja laajennettiin koskemaan samassa taloudessa asuvaa 2005).

Ajanjaksolla on kehitetty myös monenlaista naisiin kohdistuvaa väkivaltaa käsittelevää tutkimusta. Suomen Akatemia myönsi tutkimusrahoja sukupuolistuneen väkivallan tutkimiseen (esim. Valta ja sukupuolistunut väkivalta: merkitykset, tunteet ja käytännöt; ks. <http://www.uta.fi/laitokset/naistutkimus/verkosto.html>).

Hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa vuosille 2004–2007 naisiin kohdistuva väkivalta nähtiin yhtenä miesten ja naisten välistä tasa-arvoa heikentävänä

tekijänä. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen otettiin yhdeksi tavoitteeksi kolmen ministeriön ohjelmassa. Sosiaali- ja terveysministeriössä laadittiin lähisuhteissa tapahtuvan väkivallan ehkäisyyn pyrkivä ohjelma. Oikeusministeriön valmisteleva Kansallisen väkivallan vähentämisohjelma sisältää useita ehdotuksia toimenpiteistä, joilla pyritään parisuhde- ja naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn sekä tukipalveluiden lisäämiseen väkivallan uhreille. Poliisin toimenpiteissä väkivallan vähentämiseksi ja estämiseksi on kirjattu keinoja, joilla pyritään lisäämään poliisin ja sosiaali- ja terveysviranomaisten yhteistyötä perheväkivallan uhrien ja väkivaltaa nähneiden lasten auttamiseksi. (Arjen turvaa 2004, Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi 2005, Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2005, Poliisin toimenpiteet väkivallan estämisessä ja vähentämisessä 2005.)

Yllä esitetyistä esimerkeistä nähdään, että naisiin kohdistuva väkivalta on tällä hetkellä sekä tutkimuksellisen että hallinnollisen mielenkiinnon kohteena. Siten niin viranomaiskoneiston kuin myös kyselyyn vastanneiden tietoisuus naisiin kohdistuvaa väkivaltaa kohtaan on ollut suurempi vuoden 2005 kyselyä tehtäessä kuin vuonna 1997.

On kuitenkin todettava, ettei kahden peräkkäisen mittauksen, joiden välillä on pitkä aika, perusteella voida tehdä pitkälle meneviä päätelmiä naisiin kohdistuvan väkivallan kehityssuunnasta eikä tehtyjen toimenpiteiden vaikuttavuudesta. Voitaisiin olettaa, että naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevan tietoisuuden kohoaminen auttaa myös tunnistamaan koettua väkivaltaa, mikä saattaa vaikuttaa väkivallasta kertomiseen tutkimuksessa.

Ennen vuonna 2005 tehdyn uusintakyselyn tulosten esittämistä tarkastelemme lyhyesti, miten naisiin kohdistuvaa väkivaltaa on tutkittu Suomessa ja muualla. Lopuksi luettelemme tutkimuskysymykset.

2 Miten naisiin kohdistuvaa väkivaltaa on tutkittu ja miten nämä tutkimukset eroavat perinteisistä uhritutkimuksista?

Suomalainen kysely pohjautuu tutkimusperinteeseen, jossa selvitetään naisiin kohdistuvaa väkivaltaa nimenomaan tähän tarkoitukseen suunnitellulla kyselyllä. Ensimmäinen tämän tradition edustaja oli Kanadan tilastoviraston vuonna 1993 tekemä Violence Against Women Survey (Johnson 1996)¹. Tämä tutkimussuuntaus on saanut vaikutteita feministisestä väkivallan tutkimuksesta ja 1980-luvun kriittistä aikaisempia kyselytutkimuksia kohtaan. Esitetyn kritiikin mukaan aikaisemmat kyselyt, joilla oli kerätty tietoa naisiin kohdistuvasta väkivallasta, olivat sukupuolineutraaleja ja pohjautuivat oletukseen, jonka mukaan väkivallan kokemukset ja seuraukset ovat samanlaisia naisilla ja miehillä (Ronkainen 2004).

Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa on ennen varsinaisia naisuhritutkimuksia selvitetty karkeasti ottaen kahdella lähestymistavalla: yleisillä uhritutkimuksilla ja perhekonfliktitutkimuksilla². Suomessa yleisiä uhritutkimuksia on tehty vuodesta 1970 lähtien (ensimmäinen suomalainen uhritutkimus, Aromaa 1971). Näissä kyselyissä kartoitetaan erilaisten väkivallan tekotapojen (esim. estänyt liikkumasta, töninyt, lyönyt) ja väkivallalla uhkailun kohteeksi joutumisia, joissa väkivallan tekijää ei lähtökohtaisesti identifioida, ja jotka kuvaavat paremmin miesten tyypillisesti kokemaa, tuntemattoman tekemää väkivaltaa kuin naisten lähisuhteissa kokemaa väkivaltaa. Tällainen väkivalta on usein luonteeltaan kertaluonteista ja tapahtuu julkisella paikalla. Yleisissä uhritutkimuksissa parisuhdeväkivalta (tai yleisemmin perheväkivalta) erotetaan kyselyn myöhemmässä vaiheessa muista väkivallan tekotavoista väkivallan tekijän ja uhrin suhdetta selvittävällä kysymyksellä. (Heiskanen 2002, 72.)

¹ Naisiin kohdistuvaan väkivaltaan erikoistuneita laajoja kansallisia tutkimuksia on EU-maista Suomen lisäksi tehty ainakin Espanjassa, Islannissa, Liettuassa, Portugalissa, Ruotsissa, Ranskassa, Saksassa ja Sveitsissä. Lisäksi useissa maissa on tehty suppeampia kansallisia tutkimuksia. (Martinez & Schrötle 2006.) 2000-luvun alkupuolella on tehty myös kaksi kansainvälistä naisiin kohdistunutta väkivaltaa koskevaa tutkimusta. WHO:n tutkimus tehtiin lähinnä kehitysmaissa ja siinä käsiteltiin naisten terveyttä ja lähisuuhdeväkivaltaa (WHO Multi-Country Study on Women's Health and Domestic Violence Against Women 2005). Toinen naisiin kohdistunutta väkivaltaa selvittänyt kansainvälinen tutkimushanke on HEUNIn toteuttama International Violence Against Women Survey (IVAWS), johon on osallistunut 11 maata (Ollus & Nevala 2005, tulokset ilmestyvät vuonna 2007). Suomi ei osallistunut kumpaankaan kansainväliseen tutkimukseen.

² Perhekonfliktitutkimuksissa käytetty CTS-mittari on kehitetty mittaamaan perheenjäsenten välisiä konflikteja ja erityisesti parisuhdekonfliktien kartoittamisesta, sillä kyselytapa on kehystetty nimenomaan parisuhteissa tapahtuviin erimielisyyksiin.

Yleisten uhritutkimusten ongelmana on pitkään pidetty sitä, että niillä ei saada luotettavaa tietoa läheisten tekemästä väkivallasta, koska uhri haluaa salata väkivallan. Monissa yleisissä uhritutkimuksissa väkivallan selvittämisen tavoitteena on nimenomaan poliisitilastoista piiloon jäävän samalla tavalla määritellyn väkivallan kartoittaminen (esim. USA:ssa), joten sellaiset väkivallan kokemukset, joita haastateltava ei selkeästi määrittele rikoksiksi, jäävät helposti niiden ulkopuolelle. Parisuhteessa tapahtuva väkivalta ja seksuaalinen väkivalta jäävät herkästi ilmoittamatta näissä tutkimuksissa, sillä parisuhteessa tapahtuvien väkivaltaisten tekojen nimeäminen uhrille ei ole aina itseltään selvää (Walby & Myhill 2001, 503–508).

Yleisissä rikosuhritutkimuksissa on Walbyn ja Myhillin mukaan tiukat rajoitukset käytettävissä olevasta haastattelujasta. Siten aikaa ei voi käyttää yksityiskohtaisten kysymysten esittämiseen väkivallan luonteesta ja seurauksista. Yleisissä uhritutkimuksissa ei yleensä voida luoda erityisen luottamuksellista ilmapiiriä, jossa on mahdollista selvittää arkaluonteisten ja ahdistavien tapausten yksityiskohtia. Rikosuhritutkimuksina vastaajille esitettyjen tutkimusten konteksti painottaa muiden kuin lähisuhteissa tapahtuneiden väkivallanteiden merkitystä. (Walby & Myhill 2001, 507–508.)

Toisena tapana, jolla tietoa naisiin kohdistuvasta väkivallasta on kerätty, ovat parisuhdekonfliktitutkimukset (Straus & Gelles 1992). Niissä selvitetään arkipäivän konfliktitilanteita parisuhteissa. Konfliktitilanteita mittaamaan on kyselyissä kehitetty erityinen mittari, Conflict Tactics Scale (CTS), jossa on väittämiä kolmenlaisista ongelmien ratkaisutavoista: argumentoinnista, verbalisesta aggressiivisuudesta ja fyysisestä väkivallasta. Näissä tutkimuksissa väkivalta on määritelty laajasti (esim. heittänyt jotain häntä kohti, tönäissyt, tyrkännyt tai tarttunut hänestä kiinni, läimäyttänyt, ...käyttänyt veistä tai asetta). Väkivaltakokemuksia selvittävät kysymykset on esitetty vastaajille ristiriitojen selvittämistilanteina³. CTS:llä saatujen tulosten mukaan miehet kokevat parisuhteessa väkivaltaa lähes yhtä yleisesti kuin naiset⁴. Käytännön kokemus

³ CTS-kysymysten johdanto on seuraava: ”Riippumatta siitä, miten hyvin puoliset tulevat toimeen keskenään, on hetkiä jolloin he ovat eri mieltä, suuttuvat toisilleen, tai heillä on riitaa tai he tappelevat joko vain siksi, että he ovat huonolla tuulella, väsyneitä tai muusta syystä. Puolisoilla on myös erilaisia tapoja sopia riidat. Luen nyt eräitä asioita, joita te ja puolisonne/kumppaninne saatatte tehdä kun teillä on erimielisyyksiä...” (ks. Heiskanen 2002, 72–81).

⁴ Eräissä tuoreissa uhritutkimuksissa on tehty samanlaiset parisuhdeväkivaltaa koskevat kysymykset sekä miehille että naisille (esim. Walby ja Allen 2004; Finney 2006; Haaland ym. 2005). Näiden mukaan naisiin kohdistuva väkivalta parisuhteessa on yleisempää kuin miehiin kohdistuva, mutta ero miesten ja naisten välillä ei ole suuri (esim. BCS 2001: Englannissa fyysinen väkivalta ja uhkailu parisuhteessa vuoden aikana: naiset 6 %, miehet 4,5 %). Naisilla fyysiset vammat ja erityisesti vakavat fyysiset vammat samoin kuin psyykkiset vammat olivat kuitenkin selvästi yleisempiä kuin miehillä (28 % naisista ja 49 % miehistä ei saanut fyysisiä vammoja, Walby ja Allen 2004, 34).

ammattiauttajien parissa (Yllö 1988) ja yleisten uhritutkimusten tulokset ovat osoittaneet toista. Suomalaisten yleisten uhritutkimusten mukaan naiset ovat uhreina 90 prosentissa parisuhteessa tapahtuvasta väkivallasta (Heiskanen & Aromaa 2004, 18). Etenkin feministisesti suuntautuneet tutkijat ovat pitäneet CTS:stä saatuja tuloksia epäuskottavina ja tästä on seurannut paljon kriittistä keskustelua (ks. esim. Dobash & Dobash 2004; Kimmel 2002). Kriitikissä puututaan siihen, että CTS ei ota huomioon väkivaltatilanteen kontekstia ja seurauksia, seksuaalista väkivaltaa eikä entisten kumppanien tekemää väkivaltaa.

Kimmel (2002) kritisoi perhekonfliktitutkimuksia siitä, että ne jättivät entisen puolison tekemän väkivallan tutkimuksen ulkopuolelle, vaikka eron jälkeinen väkivalta on tyypillistä erityisesti miehille ja entisen puolison tekemä väkivalta on usein luonteeltaan vakavaa.

Naisiin kohdistuvan väkivallan selvittämiseen erikoistuneiden kyselyiden suunnittelussa on yleisiä uhritutkimuksia ja perhekonfliktitutkimuksia kohtaan esitetty kritiikki otettu huomioon. Naisuhritutkimukset noudattavat uhritutkimusperinnettä, mutta niissä käytetään laajempaa väkivallan määritelmää, jossa kysytään väkivallasta, ei rikoksen kohteeksi joutumisesta luettelemalla yksityiskohtaisesti erilaisia väkivallan muotoja. Edelleen niissä kiinnitetään huomiota erilaisiin miehen kontrolloivan käyttäytymisen muotoihin ja väkivallan seurauksiin erityisesti nykyisissä ja entisissä parisuhteissa.

Tässä tutkimuksessa väkivalta on miesten naisille tekemää fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa tai väkivallalla uhkailua. Miesten naisille tekemä väkivalta voidaan ymmärtää sukupuolistuneena väkivaltana, joka syntyy sukupuolten välisestä valtasuhteesta ja ylläpitää sitä (Ronkainen 1998, 7–8). Se pitää sisällään erilaisia väkivallantekoja alkaen väkivallalla uhkailusta ja edeten törkeämpiin väkivallan tekotapoihin. Jako erilaisiin tekijäryhmiin on tärkeä, eli ketkä miehet tekevät väkivaltaa naisille. Ovatko he tuntemattomia, tuttuja vai parisuhteessa olevia nykyisiä tai entisiä kumppaneita? (Ks. myös Hearn 1998; Heiskanen 2002; Piispa 2004.)

Naisuhritutkimuksiin on sisällytetty kysymyksiä seksuaalisesta häirinnästä, väkivallan pelosta, parisuhteen ulkopuolisesta väkivallasta ja parisuhteessa tapahtuvasta väkivallasta. Näin naisten väkivallan kokemukset on sijoitettu laajempaan asiayhteyteen. Naisuhritutkimuksissa on pyritty tavoittamaan naisten elämän erilaiset osa-alueet, joissa väkivallan kokemukset ovat mahdollisia. Väkivallan kokemuksia on lähestytty tekijäkohtaisesti eikä tekokohtaisesti (oikeastaan siten, että eri tekijäryhmissä kysytään erilaisia tekoja) siten, että parisuhteessa tapahtuva väkivalta on useimmissa kyselyissä kysytty erikseen nykyisestä ja entisestä parisuhteesta erillisillä kysymyksillä ja parisuhteen ulkopuolella tapahtuneesta väkivallasta omalla kysymyssarjalla (liite 2).

Parisuhteessa tapahtuva väkivalta on uusissa naisuhritutkimuksissa sidottu kontekstiinsa, eli parisuhteisiin siten, että kyselyissä on mukana myös muita parisuhdetta käsitteleviä kysymyksiä, kuten puolison vallan ja kontrollin käyttöä selvittävä kysymysryhmä. Siten väkivallan liittyminen laajempaan sukupuolten väliseen eriarvoisuuteen on yhtenä tutkimuksen kontekstina.

Naisuhritutkimuksissa on usein myös kysymyksiä väkivallan henkisistä ja fyysisistä seurauksista sekä väkivallan kestosta ja historiasta. Nämä kyselyt ovat pyrkineet ottamaan aikaisempia tutkimuksia paremmin huomioon naisiin kohdistuvalle väkivallalle ominaiset piirteet ja väkivallan luonteen, kuten esimerkiksi pitkään jatkuvan väkivallan muuttumisen seuraamuksiltaan vakammaksi sekä väkivallan vaikutukset uhrin henkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin.

Walby ja Myhill (2001) toteavat, että ottamalla huomioon väkivallan erityispiirteet naisiin kohdistuvaan väkivaltaan erikoistuneet tutkimukset tuottavat korkeamman uhriksi joutumisen osuuden kuin yleiset uhritutkimukset.

Yllä esitetystä keskustelusta olemme tehneet sen johtopäätöksen, että on ilmeistä että suomalaisilta yleisiltä uhritutkimuksilta jää tavoittamatta huomattava osa naisiin kohdistunutta parisuhdeväkivaltaa. Tästä on osoituksena se, että suomalainen yleinen uhritutkimus tuottaa tuntuvasti pienemmät parisuhdeväkivaltaluvut verrattuna Usko, toivo, hakkaus -julkaisun lukuihin (Heiskanen 2002, 163). Toisaalta perhekonfliktitutkimusten liian lavea väkivallan määrittelykonteksti saattaa tuottaa liian suuria väkivaltalukuja.

3 Tutkimuskysymykset

Tässä julkaisussa raportoidaan ensisijaisesti vuonna 2005 tehdyn naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevan kyselyn päätulokset. Tutkimusaineisto kerättiin postikyselynä, jonka otoskoko oli runsaat 7 000 suomalaista 18–74-vuotiasta naista. Tutkimuksen vastausprosentti oli 62 (n=4 464, ks. lisää liite 1). Vuonna 1997 tutkimukseen vastasi 4 955 naista (70 % otoksesta).

Tutkimuksen toisena tavoitteena oli verrata tuloksia vuonna 1997 kerättyyn vastaavanlaiseen aineistoon niiltä osin kuin tiedot ovat vertailtavissa. Lomakkeen kysymyksiä on paikoin tarkennettu, esimerkiksi seksuaalisen väkivallan osalta. Uudet kysymykset on lisätty lomakkeelle siten, että tietoja voidaan verrata aikaisempiin tuloksiin jättämällä uudet kysymykset pois vertailusta. Tämän perusraportin tavoite on kuvata muutoksia naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyydessä.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- Miten yleistä miesten naisiin kohdistama fyysinen ja seksuaalinen väkivalta ja väkivallalla uhkailu ovat? Miten yleisiä ne ovat eri väestöryhmissä? Miten väkivalta ja uhkailu ovat muuttuneet vuodesta 1997? Miten tilanne on muuttunut lyhyellä (vuoden) ja pitkällä aikavälillä (joskus 15 vuotta täytettyä)?
- Miten yleistä on naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta ja miten se on muuttunut vuodesta 1997? Parisuhdeväkivalta tarkoittaa avio- tai avomiehen tekemää fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa tai väkivallalla uhkailua. Parisuhdeväkivaltaa tarkastellaan sekä nykyisessä että mahdollisessa aikaisemmassa avio- tai avoliitossa. Miten miehen kontrolloiva käyttäytyminen ja miehen ja naisen alkoholinkäyttö liittyvät väkivaltaan? Väkivallan toistuvuus ja kesto? Parisuhdeväkivallasta aiheutuneet fyysiset ja psyykkiset seuraukset? Entä liittyykö lapsuudessa koettu tai nähty väkivalta nykyisessä parisuhteessa koettuun väkivaltaan?
- Miten yleistä parisuhteen ulkopuolella tapahtunut väkivalta on? Parisuhteen ulkopuolella tapahtuneella väkivallalla tarkoitetaan muun miehen kuin nykyisen tai entisen puolison tekemää fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa tai väkivallalla uhkailua. Millaisia ovat parisuhteen ulkopuolisen väkivallan muodot, toistuvuus ja vakavuus? Keitä ovat tällaisen väkivallan tekijät, missä se tapahtuu ja keitä uhrit ovat? Miten yleistä on sukupuolinen häirintä?
- Millaista apua väkivallan kohteeksi joutuva nainen tarvitsee ja keneltä he ovat hakeneet apua? Millaisia kokemuksia naisilla on apua tarjoavista tahoista? Epävirallinen tuki, julkisten palveluiden käyttö ja erityisesti poliisin toiminta parisuhdeväkivallan ja parisuhteen ulkopuolisen väkivallan yhteydessä? Kokemukset lähestymiskiellosta?
- Miten huolestuneita naiset ovat erilaisissa arkielämän tilanteissa väkivallan kohteeksi joutumisesta? Miten huolestuneisuus on muuttunut vuodesta 1997? Millaisiin varotoimiin naiset ovat ryhtyneet?

Lähteet

- Arjen turvaa (2005). Sisäisen turvallisuuden ohjelma. Valtioneuvoston yleisistunto 23.09.2004. Helsinki: Suomen Printman Oy.
- Aromaa, K. (1971). Arkipäivän väkivaltaa Suomessa. Kriminologinen tutkimuslaitos. Sarja M:11. Helsinki.
- Dobash, E.R. & Dobash, R.B. (2004). Women's Violence to Men in Intimate Relationships: Working on a Puzzle. *British Journal of Criminology*, 1–26.
- Finney, A. (2006). Domestic violence, sexual assault and stalking: findings from 2004/05 British Crime Survey. Home Office Online Report 12/06.
- Haaland, T. & Clausen, S-E. (2005). Tursler og maktbruk i parforhold. Utbredelse (s. 57–90). Teoksessa Haaland, T., Clausen, S-T. & Schei, B. (toim.). Vold I parforhold – ulike perspektiver. Resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge. NIBR-rapport 2005:3.
- Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2004–2007 (2005). Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisuja 2005:1. Helsinki.
- Hearn, J. (1998). *The Violences of Men*. London: Sage.
- Heiskanen, M. (2002). Väkipäivän pelko, turvattomuus. Survey-tutkimusten näkökulmia suomalaisten turvallisuuteen. Tilastokeskuksen tutkimuksia 236. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Heiskanen, M. & Piispa, M. (1998). Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Tilastokeskus. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Oikeus 1998:12. Sukupuolten tasa-arvo. SVT. Helsinki.
- Heiskanen, M., Siren, R. & Aromaa, K. (2004). Suomalaisten turvallisuus 2003. Vuoden 2003 haastattelututkimuksen ennakkotietoja suomalaisten tapaturmien ja rikosten kohteeksi joutumisesta ja pelosta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 58. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 29. Helsinki.
- Johnson, H. (1996). *Dangerous Domains. Violence against women in Canada*. Toronto: Nelson.
- Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi (2005). Oikeusministeriö. Julkaisu 2005:2.
- Kimmel, M. S. (2002). Gender Symmetry in Domestic Violence: A Substantive and Methodological Research Review. *Violence against Women*. Vol. 8(11): 1332–1363.
- Martinez, M. & Schrötte, M. (2006). State of European research on the prevalence of interpersonal violence and its impacts on the health and human rights. CAHRV. February 2006.
- Ollus, N. & Nevala, S. (2005). Challenges of Surveying Violence against women. Development of research methods. Julkaisussa Smeenk, W. & Malsch, M. (toim.): *Family Violence and Policy Response. Learning from Research, Policy and Practice in European Countries*. Cornwall: Ashgate, 8–33.
- Pehkonen, P. (2003). Naisen puolesta, miestä vastaan. Suomalainen naisliike väkivaltaa vastustamassa. Sosiologian laitoksen raportteja 2. Joensuu.
- Piispa, M. (2004). Väkipäivän ja parisuhde. Nuorten naisten kokeman parisuhdeväkivallan määrittely surveytutkimuksessa. Tilastokeskuksen tutkimuksia 241. Helsinki: Yliopistopaino.

- Poliisin toimenpiteet väkivallan estämisessä ja vähentämisessä (2005). Poliisin ylijohtajan julkaisusarja 10/2005. www.poliisi.fi.
- Ronkainen, S. (1998). Sukupuolistunut väkivalta ja sen tutkimus Suomessa. Tutkimuksen katveet valokeilassa. Naistutkimusraportteja 2/98. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Ronkainen, S. (2004). Kvantitatiivisuus, tulkinnallisuus ja feministinen tutkimus. Teoksessa Liljeström, M. (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino.
- Straus, M. A. & Gelles, R. J. (1992). *Physical Violence in American Families. Risk Factors and Adaptations to Violence in 8,145 Families*. New Jersey: New Brunswick.
- Walby S, Myhill A (2001). New survey methodologies in researching violence against women. *British Journal of Criminology* 41:502–522.
- Walby, S. & Allen, J. (2004). *Domestic violence, sexual assault and stalking: Findings from the British Crime Survey*. Home Office Research Study 276. Home Office Research, Development and Statistics Directorate.
- Valta ja sukupuolistunut väkivalta: merkitykset, tunteet ja käytännöt; <http://www.uta.fi/laitokset/naistutkimus/verkosto.html>.
- WHO Multi-Country Study on Women's Health and Domestic Violence Against Women (2005). Initial results on health outcomes and women's responses. Switzerland: World Health Organisation.
- Yllö, K. (1988). Political and Methodological Debates in Wife Abuse Research. Teoksessa Yllö, K & Bograd, M. (toim.). *Feminist perspectives on Wife Abuse*. Newbury Park; Sage, 29–50.